

مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

محمد قربانی گلشن آباد^۱

منوچهر محمدی^۲

چکیده

جمهوری اسلامی ایران حامل و واجد مختصات و مولفه‌های فرهنگی غنی و ارزشمندی است که تحت تاثیر آموزه‌های مقدس و متعالی اسلام و به ویژه مکتب اهل بیت عصمت و طهارت^۳ بوده و می‌تواند دیپلماسی فرهنگی فعال تری از خود نشان دهد. سوال اصلی مقاله حاضر این است که دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران واجد و حامل چه مولفه‌هایی است؟ و کدامیک از مولفه‌ها از اهمیت بالاتری برخوردار است؟ مهمترین مفروض عبارتست از اینکه مولفه‌های ارزشی - بینشی، مهمترین دسته از مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی است.

روش پژوهش، به صورت توصیفی، تحلیلی و کاربردی بوده که ضمن مصاحبه با نخبگان و صاحب‌نظران، از تحقیقات گسترده کتابخانه‌ای، اسنادی، نیز بهره برده است.

نتیجه پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مولفه‌های ارزشی - بینشی، بیشترین درجه اهمیت را از نظر صاحب‌نظران و در مقایسه با سایر مولفه‌ها به خود اختصاص داده و البته میزان موفقیت بیشتری، هم در شرایط فعلی و هم در شرایط آتی (1404) خواهیم داشت.

mo.ghorbani@urmia.ac.ir

prof.mohammadi@yahoo.com

تاریخ پذیرش: 96/3/25

1 عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه

2 عضو هیئت علمی دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)

تاریخ دریافت: 95/10/4

واژگان کلیدی

دیپلماسی، دیپلماسی فرهنگی، مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی، جمهوری اسلامی ایران

مقدمه

می‌دانیم که نظام جمهوری اسلامی ایران بر مبنای ارزش‌ها و آموزه‌های متعالی دین مبین اسلام و مکتب اهل بیت عصمت و طهارت^۱ شکل گرفته است و این امر ماهیت نظام جمهوری اسلامی ایران را از دیگر نظام‌های حال حاضر جهان، متفاوت و یا حتی در مواردی متمایز می‌کند. بنابراین می‌توان گفت مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مبتنی و منبعث از ارزش‌های پایه و بنیادین نظام اسلامی و زمینه‌های زیراست:

- ارائه تصویری روشن و شفاف از فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی به عنوان یکی از تمدن‌های فاخر جهان
- ارائه تصویری روشن و شفاف از نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران، مبتنی بر نظریه ولایت مطلقه فقیه و مردم‌سالاری دینی
- تصویرسازی مناسب، جذاب و اقناعی از مواضع، عملکرد و سیاست خارجی جمهوری اسلامی (مبارزه با صهیونیسم، تروریسم و نظام سلطه جهانی، حمایت از محور مقاومت، حمایت از مردم مظلوم فلسطین، لبنان، عراق، سوریه و ...، همگرایی و وحدت جهان اسلام و ...)
- شناخت دقیق مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی و برشماری آن، ضمن لحاظ درجه اولویت و اهمیت آن از نگاه صاحب‌نظران، پژوهشی سترگ و البته مسئله‌ای راهبردی است و خود توان تمرکز چندین مقاله را داراست.

با این وجود و نظر به اهمیت مسئله، جهت برشماری مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ضمن بهره برداری از روش کتابخانه‌ای و اسنادی، مصاحبه با صاحب‌نظران حوزه دیپلماسی فرهنگی و البته مشاهده میدانی در حد وسع و امکان، مورد توجه قرار گرفته است. بدیهی است با شناخت مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، می‌توان به مثابه فرمولی در جهت توجه و تمرکز بر این مولفه‌ها، متناسب با وزن و سهم (اولویت / اهمیت) هر یک از آنان، سیاست خارجی فعالتر و البته موثرتر پیش گرفت.

در این راستا سعی شد، با جلسات متعددی که با نخبگان و صاحب‌نظران حوزه دیپلماسی فرهنگی

برگزار شد، مهمترین مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را مبتنی بر بازخوانی دقیق اساسنامه‌ها، آیین نامه‌ها و چشم‌انداز نهادها، سازمانها و دستگاههای مرتبط با دیپلماسی فرهنگی برشمردیم.

بنابراین با برگزاری جلسات زیادی، در ابتدا فهرستی طولانی از مولفه‌ها احصا شد و سپس با ترکیب و تلفیق به جمع بندی اولیه رسید. بعد همین مولفه‌ها براساس پرسشنامه‌ای به استحضار صاحب‌نظران و نخبگان رسید تا با وزن دهی، ضمن اولویت‌دهی و وزن دهی، روشن شود که کدام دسته از مولفه‌ها از اولویت بالایی برخوردار است و ما در عمل و نظر در کدام بخش از مولفه‌ها موفق و یا در کدام بخش ناموفق عمل کردیم که رویکرد آسیب شناسی به موضوع، خواهد داد.

براساس جمع‌بندی، ترکیب و تلفیق نظرات متخصصین و صاحب‌نظران، می‌توان مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را در چهار محور عمده احصا کرد:

- 1) مولفه‌های ارزشی - بینشی
- 2) مولفه‌های روشی - برنامه‌ای
- 3) مولفه‌های نهادی - سازمانی
- 4) مولفه‌های کنشگری - کارگزاری

روشن است که هر کدام از مولفه‌های فوق، شامل گزاره‌های متعدد و متکثری است که تلاش شد، جهت اجتناب از پراکندگی و تعدد با تایید و اجماع نظر نخبگان، هر کدام از محورها، در ده گزاره مهم تلفیق یابد تا از اطاله کلام جلوگیری شود.

مولفه‌های ارزشی - بینشی

- 1) تبلیغ و ترویج فرهنگ غنی اسلامی و شیعی
- 2) همگرایی و وحدت جهان اسلام و اخوت اسلامی
- 3) معرفی و تبیین الگوی سیاسی و حکمرانی مترقی مبتنی بر معارف اسلامی (مردم سالاری دینی و ولایت فقیه)
- 4) تقویت اقتدار فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جهان اسلام
- 5) تحکیم محور مقاومت علیه امپریالیسم و صهیونیسم
- 6) ترویج و تبلیغ فرهنگ عاشورا (ایثار، شهادت، ظلم ستیزی و ...)
- 7) تبیین مفهوم انتظار و مهدویت در معارف اسلامی و شیعی

- 8) تصویرسازی روشن از رشد، توسعه و پیشرفت علمی، فرهنگی و هنری ایران اسلامی
- 9) تبلیغ جاذبه‌های زیارتی و سیاحتی ایران
- 10) ترویج زبان و ادبیات فارسی به عنوان زبانی برای فهم فرهنگ و تمدن فاخر ایرانی و اسلامی

مولفه‌های روشنی - برنامه‌ای:

- 1) بهره‌برداری متناسب از رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی به ویژه رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی نوین (دیپلماسی رسانه‌ای - سایبر دیپلماسی)
- 2) بهره‌برداری از قالب‌ها و شیوه‌های هنری به ویژه در حوزه‌های سینمایی، نمایشی، موسیقی و ... (دیپلماسی هنری)
- 3) برگزاری و برقراری کلاسها و کرسی‌های آموزش زبان و ادبیات فارسی
- 4) دایر کردن رشته‌های تحصیلی مرتبط با ایران شناسی در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی کشورهای دیگر
- 5) برگزاری هدفمند مسابقات فرهنگی، علمی، ورزشی، هنری و در راستای اهداف دیپلماسی فرهنگی و انتقال مفاهیم ارزشی و بینشی
- 6) استفاده از جذابیت‌های گردشگری، سنن ملی و محلی ایرانیان
- 7) ترجمه متون ادبیات ایرانی و اسلامی به زبانهای رایج جوامع هدف
- 8) برگزاری محافل فرهنگی، ادبی، هنری و ...
- 9) شبکه سازی مخاطبان دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- 10) اعزام هدفمند سخنرانان، مبلغین، هنرمندان، نویسندگان و ... به کشورهای هدف

مولفه‌های نهادی - ساختاری:

- 1) استفاده از ظرفیت نهادها و سازمانهای بین المللی (یونسکو، آیسسکو و ...)
- 2) استفاده از ظرفیت سازمان های مردم نهاد بین المللی
- 3) استفاده از ظرفیت رسانه‌های بین المللی (به ویژه رسانه‌های همسو)
- 4) استفاده از ظرفیت نهادها و سازمانهای همیار و خدمت رسان (جمعیت هلال احمر، کمیته امداد امام خمینی و ...) و ...
- 5) استفاده از ظرفیت سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به عنوان اصلی‌ترین متولی دیپلماسی

فرهنگی

- 6) استفاده از ظرفیت سازمان صدا و سیما به عنوان مهمترین سازمان متولی دیپلماسی رسانه‌ای
- 7) استفاده از ظرفیت شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان قرارگاه فرماندهی و سیاست‌گذاری فعالیت‌های فرهنگی
- 8) استفاده از ظرفیت نهادها و دستگاه‌های زیر نظر مقام معظم رهبری
- 9) استفاده از ظرفیت سایر وزارتخانه‌ها، نهادها و سازمانهای مرتبط (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت ورزش و جوانان، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، جامعه المصطفی و ...)
- 10) استفاده از ظرفیت وزارت امور خارجه به عنوان مهمترین و اصلی‌ترین نهاد متولی دیپلماسی

مولفه‌های کنشگری - کارگزاری

- 1) جذب و بکارگیری دیپلماتهای فرهنگی متخصص و متعهد
- 2) تربیت نیروی انسانی کارآمد جهت انجام دیپلماسی فرهنگی در حوزه‌های گوناگون
- 3) زمینه‌سازی مسئولین و مقامات رسمی دیپلماتیک کشور جهت انجام موثر فعالیت مرتبط دیپلماسی فرهنگی
- 4) بهره‌برداری از ظرفیت ایرانیان مقیم خارج از کشور به ویژه اساتید و دانشجویان ایرانی
- 5) فعالسازی مناسب نخبگان هوادار و همسو با نظام جمهوری اسلامی ایران
- 6) بهره‌برداری از ظرفیت ورزشکاران اعزامی به مسابقات جهانی
- 7) بهره‌برداری از ظرفیت اساتید حوزه و دانشگاه
- 8) بهره‌برداری از ظرفیت هنرمندان و نویسندگان
- 9) بهره‌برداری از ظرفیت بانوان دانشمند و متفکر ایران اسلامی
- 10) بهره‌برداری از ظرفیت فارغ التحصیلان و دانشجویان خارجی دانشگاههای ایران

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر عبارتند از 65 نفر از کارشناسان و نخبگان راهبردی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران که در وزارتخانه‌ها، نهادها و دستگاههای گوناگون مرتبط فعالیت می‌کنند. ملاک انتخاب صاحب‌نظران و نخبگان برای تعیین جامعه آماری عبارتست از «تسلط کافی به موضوع دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران از حیث علمی و تجربی».

حجم نمونه

زمانی که نه از واریانس جامعه و نه از احتمال موفقیت و یا عدم موفقیت متغیر اطلاع داریم و نمی-توان از فرمولهای آماری برای برآورد حجم نمونه استفاده کرد، از جدول مورگان استفاده می‌کنیم. این جدول حداکثر تعداد نمونه را میدهد.

روشن است که در جایی که نمی‌توانیم از همه فعالان حوزه دیپلماسی فرهنگی (و عمومی) طرح سوال کنیم، یکی از بهترین روشها استفاده از روش مصاحبه با نخبگان است. حجم نمونه با استفاده از روش مورگان و با احتساب کلیه کسانی که به روش نخبگی در ارائه نظرات تخصصی در این پژوهش استفاده شده، 56 نفر محاسبه شده است.

مشخصات پاسخگویان

تحصیلات	فراوانی	درصد (تقریبی)
کارشناسی ارشد (یا معادل حوزوی آن)	24	43
دکتری (یا معادل حوزوی آن)	32	57
جمع کل	56	100

جدول توزیع پاسخگویان بر اساس تحصیلات

جنسیت	فراوانی	درصد (تقریبی)
آقا	51	91
خانم	5	9
جمع کل	56	100

جدول توزیع پاسخگویان بر اساس جنسیت

گروه سنی (سال)	فراوانی	درصد (تقریبی)
30 - 40	18	32
41 - 50	29	52
بیش از 51	9	16
جمع کل	56	100

جدول توزیع پاسخگویان بر اساس سن

حضور دیپلماتیک فرهنگی (برحسب سال)	فراوانی	درصد (تقریبی)
یکسال و کمتر از یکسال	18	32
یکسال تا دو سال	27	48
بیش از دو سال	11	20
جمع کل	56	100

جدول توزیع پاسخگویان برحسب حضور دیپلماتیک فرهنگی در کشورهای گوناگون

مشاغل	فراوانی	درصد (تقریبی)
عضو هیئت علمی دانشگاه	11	20
وزارت امور خارجه	9	16
سازمان فرهنگ و ارتباطات (رایزنی فرهنگی - مبلغین دینی و فرهنگی)	15	27
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (رایزنی علمی)	2	3.5
جامعه المصطفی	6	11
جامعه المرتضی	2	3.5
سازمان حج و زیارت	3	5
سازمان صدا و سیما (معاونت برون مرزی)	5	9
سایر	3	5
جمع کل	56	100

جدول توزیع پاسخگویان براساس شغل

ساخت پرسشنامه مولفه‌ها

در ساخت پرسشنامه مرتبط با مولفه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، جلسات گوناگون زیادی با اساتید بزرگوار راهنما، مشاور، صاحب‌نظران و کارشناسان برگزار شد که گستردگی و تنوع محورها، باعث شد جهت انسجام در چهار بخش عمده تقسیم‌بندی شود. البته برخی از اساتید معتقد بودند که تنها مولفه‌های ارزشی - بینشی واجد خصوصیات مولفه بودن هستند ولی عده دیگر هم معتقدند که سایر محورها هم ملاک قابل اهمیتی است. بنابراین علی‌رغم تاکید اساتید بر مولفه‌های ارزشی - بینشی، سایر مولفه‌ها هم با قید عباراتی آورده شد و پس از تدوین و طراحی مقدماتی

پرسشنامه مجدداً جهت سنجش و ارزیابی «اعتبار محتوایی» آن و انجام اصلاحات نهایی و اخذ نقطه نظرات در اختیار کارشناسان و صاحبان نظر قرار گرفت و سرانجام با دقت و وسواس فراوان و انجام اصلاحات تکمیلی، ویرایش نهایی پرسشنامه صورت گرفت.

پرسشنامه به همراه مصاحبه حضوری با صاحبان نظر و نخبگان تکمیل شده و سپس در نرم افزارهای excel و spss وارد و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

پایایی پرسشنامه

قابلیت اعتماد، پایایی¹ یا یک پرسشنامه یا ابزار اندازه‌گیری، از موضوعات بسیار مهم در امر جمع آوری اطلاعات و مشاهدات می‌باشد.

مفهوم یاد شده با این امر سروکار دارد که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد. از جمله تعریف‌هایی که برای قابلیت اعتماد ارائه شده است می‌توان به تعریف ارائه شده توسط ایبل و فریسی (1989) اشاره کرد: «همبستگی میان یک مجموعه از نمرات و مجموعه دیگری از نمرات در یک آزمون معادل که به صورت مستقل بر یک گروه آزمودنی به دست آمده است»².

با توجه به این امر معمولاً دامنه ضریب قابلیت از صفر (عدم ارتباط) تا 1+ (ارتباط کامل) است. ضریب قابلیت اعتماد نشانگر آن است که تا چه اندازه ابزار اندازه‌گیری ویژگی‌های با ثبات آزمودنی و یا ویژگی‌های متغیر و موقتی وی را می‌سنجد.

لازم به ذکر است که قابلیت اعتماد در یک آزمون می‌تواند از موقعیتی به موقعیت دیگر و از گروهی به گروه دیگر متفاوت باشد. برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری شیوه‌های مختلفی به کار برده می‌شود. از آن جمله می‌توان به الف. اجرای دوباره (روش بازآزمایی)، ب. روش موازی (همتا)، ج. روش ضریب آلفای کرونباخ و سایر اشاره کرد.

اجرای دوباره آزمون یا روش بازآزمایی

این روش عبارت است از ارائه یک آزمون بیش از یک بار در یک گروه آزمودنی تحت شرایط یکسان. برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد با این روش، ابتدا ابزار اندازه‌گیری بر روی یک گروه آزمودنی اجرا شده و سپس در فاصله زمانی کوتاهی دوباره در همان شرایط، آزمون بر روی همان

1 Reliability

2 سرمد، زهره و دیگران، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران، نشر آگه، 1376.

گروه اجرا می‌شود. نمرات بدست آمده از دو آزمون مورد نظر قرار گرفته و ضریب همبستگی آنها محاسبه می‌شود. این ضریب نمایانگر قابلیت اعتماد (پایایی) ابزار است. روش بازآزمایی برای ارزیابی ثبات مولفه‌های یک ابزار اندازه‌گیری به کار می‌رود ولی با این اشکال نیز روبه‌رو است که نتایج حاصله از آزمون مجدد می‌تواند تحت تاثیر تمرین (تجربه) و حافظه آزمودنی قرار گرفته و بنابراین منجر به تغییر در قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری گردد.

روش موازی یا استفاده از آزمون‌های همتا

یکی از روشهای متداول ارزیابی قابلیت اعتماد در اندازه‌گیری‌های روانی - تربیتی استفاده از آزمون - های همتا است که شباهت زیادی با یکدیگر دارند ولی کاملاً یکسان نیستند. ضریب قابلیت اعتماد بر اساس همبستگی نمرات دو آزمون همتا به دست می‌آید. خطاهای اندازه‌گیری و کمبود یا عدم وجود همسانی میان دو فرم همتای آزمون (تفاوت در سوالات یا محتوای آنها) قابلیت اعتماد را کاهش می‌دهد. ممکن است فرم‌های همتا به طور همزمان ارائه نگردد. در این صورت قابلیت اعتماد هم شامل ثبات و همسانی می‌شود. اگر فاصله اجرای فرم‌های همتا زیاد باشد و تغییراتی در ضریب قابلیت اعتماد مشاهده گردد، ممکن است که این تغییر مربوط به عوامل فردی (آزمودنی‌ها)، همتا نبودن آزمون‌ها و یا ترکیبی از هر دو باشد.¹

روش آلفای کرونباخ

یکی دیگر از روشهای محاسبه قابلیت اعتماد استفاده از فرمول کرونباخ است. این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه‌ها یا آزمونهایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند بکار می‌رود. در این‌گونه ابزارها، پاسخ هر سوال می‌تواند مقادیر عددی مختلف را اختیار کند.

برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ابتدا باید واریانس نمره‌های هر زیر مجموعه سوال‌های پرسشنامه (یا زیر آزمون) و واریانس کل را محاسبه کرد. سپس با استفاده از فرمول زیر مقدار ضریب آلفا را محاسبه کرد.

این روش برآوردی از میزان همبستگی میان متغیرهایی که سازه یا مقیاس مورد نظر را می‌-

سازند، بدست می‌دهد. شاخص متداول برای ارزیابی پایایی در این روش، ضریب آلفای کرونباخ می‌باشد. مقدار صفر این شاخص عدم پایایی مقیاس مورد نظر را نشان می‌دهد. در مقابل مقدار عددی 1 برای این شاخص بیانگر پایایی کامل مقیاس مورد نظر است. فرمول محاسباتی آلفای کرونباخ به صورت زیر است:

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_{sum}^2} \right)$$

که در آن S_i^2 واریانس سؤال i ام و S_{sum}^2 واریانس مجموع سؤالات است. بنابراین α به تعداد سؤالات و میزان همبستگی بین آنها بستگی دارد. اگر امتیاز واقعی به سؤالات داده نشود و پاسخ‌های افراد کاملاً به یکدیگر بی‌ارتباط باشد α به سمت صفر میل می‌کند. اگر تمام سؤالات قابل اعتماد باشند و یک نتیجه را نشان دهند، این ضریب 1 خواهد بود. در ارتباط با آلفای کرونباخ نکات زیر حائز اهمیت است:

مقدار صفر این ضریب نشان دهنده عدم قابلیت اعتماد و 1+ نشان دهنده قابلیت اعتماد کامل است.

در خصوص آزمون آلفای کرونباخ مطالب دیگری نیز در بخش آزمون کرونباخ آلفا ارائه شده است.

مؤلفه‌ها (مقیاس)	تعداد زیر مؤلفه‌ها	ضریب آلفا
مؤلفه‌های مبتنی بر نظام ارزشی و بینشی	10	0.92
مؤلفه‌های مبتنی بر روشها، اقدامات و برنامه‌ها	10	0.88
مؤلفه‌های مبتنی بر نهادها و سازمانها	10	0.81
مؤلفه‌های مبتنی بر کنشگران و کارگزاران	10	0.84

جدول شماره ضرایب آلفای کرونباخ

براساس جدول فوق، همه ضرایب آلفای کرونباخ بالای 0.8 بوده و بنابراین پایایی پرسشنامه بسیار مطلوب و رضایتبخش است.

شیوه نمره‌گذاری و وزندهی به پرسشنامه

در پرسشنامه حاضر، هر عبارت می‌تواند نمره‌ای از 1 تا 9 را به خود اختصاص دهد. نمره 9 بالاترین

وزنی است که پاسخگو (صاحب‌نظران) به عاملی می‌تواند بدهد و معنی آن این است که مولفه مزبور بالاترین درجه اهمیت از نظر وی دارد و نمره 1 پایین‌ترین و کمترین نمره و یا وزنی است که صاحب‌نظر و پاسخگو می‌تواند به مولفه‌ای بدهد که معنی آن این است که آن مولفه کمترین درجه اهمیت را از نظر وی دارد.

البته می‌شد که به جای نمره از کلماتی مثل خیلی با اهمیت، با اهمیت، متوسط، کمتر با اهمیت و بی اهمیت هم استفاده کرد که برخی از محققین از این روش استفاده می‌کنند که اشکال این وزن‌دهی این است که از دقت لازم برخوردار نیست و فواصل این نمرات کیفی نادیده گرفته می‌شود. در ضمن، حال حاضر (1395) به عنوان شرایط فعلی و سال 1404 (افق چشم‌انداز) به عنوان شرایط آتی در نظر گرفته شده است.

جدول مولفه‌های ارزشی - پیشی		
رتبه	مولفه	وزن مولفه (بزرگترین اهمیت)
1	تبلیغ و ترویج فرهنگ غنی اسلامی و شیعی	9
2	همگرایی و وحدت جهان اسلام و اخوت اسلامی	8.9
3	معرفی و تبیین الگوی سیاسی و حکمرانی مترقی مبتنی بر معارف اسلامی (مردم سالاری دینی و ولایت فقیه)	8.9
4	تقویت اقتدار سیاسی جهان اسلام	9
5	تحکیم محور مقاومت علیه امپریالیسم و صهیونیسم	8.8
6	ترویج و تبلیغ فرهنگ عاشورا (ایثار، شهادت، ظلم ستیزی و ...)	8.5
7	تبیین مفهوم انتظار و مهدویت در معارف اسلامی و شیعی	8.9
8	تصویرسازی روشن از رشد، توسعه و پیشرفت علمی، فرهنگی و هنری ایران اسلامی	8.8
9	تبلیغ جاذبه‌های زیارتی و سیاحتی ایران	8.5
10	ترویج زبان و ادبیات فارسی به عنوان زبانی برای فهم فرهنگ و تمدن فاخر ایرانی و اسلامی	7.8
مجموع		87.1
میانگین هندسی		8.70

جدول مولفه‌های روشی - برنامه‌ای		
میزان اهمیت (وزن مولفه)	مؤلفه	ردیف
8.3	بهره‌برداری متناسب از رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی به ویژه رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی نوین (دیپلماسی رسانه‌ای - سایبر دیپلماسی)	1
7.9	بهره‌برداری از قالب‌ها و شیوه‌های هنری به ویژه در حوزه‌های سینمایی، نمایشی، موسیقی و ... (دیپلماسی هنری)	2
7.6	برگزاری و برقراری کلاسها و کرسی‌های آموزش زبان و ادبیات فارسی	3
7.1	دایر کردن رشته‌های تحصیلی مرتبط با ایران شناسی در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی کشورهای دیگر	4
6.9	برگزاری هدفمند مسابقات فرهنگی، علمی، ورزشی، هنری و در راستای اهداف دیپلماسی فرهنگی و انتقال مفاهیم ارزشی و بیش‌ی	5
6.3	استفاده از جذابیت‌های گردشگری، سنن ملی و محلی ایرانیان	6
8.1	ترجمه متون ادبیات ایرانی و اسلامی به زبانهای رایج جوامع هدف	7
7.4	برگزاری محافل فرهنگی، ادبی، هنری و ...	8
8.1	شبکه‌سازی مخاطبان دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	9
7.2	اعزام هدفمند سخنرانان، مبلغین، هنرمندان، نویسندگان و ... به کشورهای هدف	10
74.9	مجموع	
7.46	میانگین هندسی	

جدول مولفه‌های نهادی - ساختاری		
میزان اهمیت (وزن مولفه)	مولفه	رتبه
7.9	استفاده از ظرفیت نهادها و سازمانهای بین المللی (یونسکو، آیسسکو و ...)	1
8.6	استفاده از ظرفیت سازمان‌های مردم نهاد بین المللی	2
8.8	استفاده از ظرفیت رسانه‌های بین المللی (به ویژه رسانه‌های همسو)	3
8.4	استفاده از ظرفیت نهادها و سازمانهای همیار و خدمت رسان (سازمان هلال احمر، کمیته امداد امام خمینی و ...)	4
9	استفاده از ظرفیت سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به عنوان اصلی‌ترین متولی دیپلماسی فرهنگی	5
9	استفاده از ظرفیت سازمان صدا و سیما به عنوان مهمترین سازمان متولی دیپلماسی رسانه‌ای	6
9	استفاده از ظرفیت شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان قرارگاه فرماندهی و سیاست‌گذاری فعالیت‌های فرهنگی	7
8.8	استفاده از ظرفیت نهادها و دستگاههای زیر نظر مقام معظم رهبری	8
8.1	استفاده از ظرفیت سایر وزارتخانه‌ها، نهادها و سازمانهای مرتبط (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت ورزش و جوانان، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و جامعه المصطفی ...)	9
9	استفاده از ظرفیت وزارت امور خارجه به عنوان مهمترین و اصلی‌ترین نهاد متولی دیپلماسی	10
86.6	مجموع	
8.65	میانگین هندسی	

جدول ارزیابی مولفه‌های کنشگری - بازیگری		
میزان اهمیت (وزن مولفه)	مولفه	رتبه
8.8	جذب و بکارگیری دیپلماتهای فرهنگی متخصص و متعهد	1
8.9	تربیت نیروی انسانی کارآمد جهت انجام دیپلماسی فرهنگی در حوزه‌های گوناگون	2
8.7	زمینه‌سازی مسئولین و مقامات رسمی دیپلماتیک کشور جهت انجام موثر فعالیت مرتبط دیپلماسی فرهنگی	3
7.9	بهره‌برداری از ظرفیت ایرانیان مقیم خارج از کشور به ویژه اساتید و دانشجویان ایرانی	4
8.1	فعالسازی مناسب نخبگان هوادار و همسو با نظام جمهوری اسلامی ایران	5
7.2	بهره‌برداری از ظرفیت ورزشکاران اعزامی به مسابقات جهانی	6
8.3	بهره‌برداری از ظرفیت اساتید حوزه و دانشگاه	7
8.4	بهره‌برداری از ظرفیت هنرمندان و نویسندگان	8
7.8	بهره‌برداری از ظرفیت بانوان دانشمند و متفکر ایران اسلامی	9
7.7	بهره‌برداری از ظرفیت فارغ التحصیلان و دانشجویان خارجی دانشگاههای ایران	10
81.8	مجموع	
8.16	میانگین هندسی	

نتیجه گیری

اگر بخواهیم جداول فوق را در یک جدول مشترک، آورده و امکان مطالعات مقایسه‌ای فراهم شود، جدول زیر خواهد بود:

میانگین هندسی (وزن مولفه)	مجموع	مولفه‌ها
8.70	87	ارزشی - بینشی
7.46	74.9	روشی - برنامه‌ای
8.65	86.6	نهادی - ساختاری
8.16	81.8	کنشگری - کارگزاری

براساس ارزیابی صاحب‌نظران، میزان اهمیت (وزن مولفه) مولفه‌های ارزشی - بینشی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، با مجموع 87 از 100 و میانگین هندسی 8.70 از 9، وزن بیشتری از سایر مولفه‌ها را داراست که این بدین معناست که در بین چهار تیپ از مولفه‌ها، این مولفه‌ها از اهمیت و اعتبار بالایی برخوردارند. بدین ترتیب، مهمترین مفروضات اصلی مقاله حاضر تایید و اثبات می‌گردد.

در بین مولفه‌های ارزشی - بینشی؛ تبلیغ و ترویج فرهنگ غنی اسلامی و شیعی، همگرایی و وحدت جهان اسلام و اخوت اسلامی، معرفی و تبیین الگوی سیاسی و حکمرانی مترقی مبتنی بر معارف اسلامی (مردم سالاری دینی و ولایت فقیه)، تقویت اقتدار سیاسی جهان اسلام و تحکیم محور مقاومت علیه امپریالیسم و صهیونیسم، مهمترین و با بیشترین درجه اهمیت شناخته شدند.

ارزیابی مولفه‌های نهادی - ساختاری، نشان می‌دهد که این تیپ از مولفه‌ها، با فاصله خیلی کمی از مولفه‌های ارزشی - بینشی قرار دارد که معنای این گزاره این است که صاحب‌نظران اهمیت نهادها و ساختارهای مربوط به دیپلماسی فرهنگی را در مقایسه با سایر مولفه‌ها بیشتر می‌دانند و یا به عبارتی موثرتر می‌دانند. می‌توان اینگونه استنباط کرد که دستگاه‌های متولی دیپلماسی فرهنگی، توانسته‌اند انتظارات صاحب‌نظران را برآورده سازند.

کمترین وزن و اهمیت به مولفه‌های مرتبط با روشی - برنامه‌ای اختصاص یافته که نشان می‌دهد لازم است در این حوزه، فعالیت جدی‌تری صورت گیرد.

فهرست مآخذ و منابع

[1] آشنا، حسام‌الدین و جعفری هفت خوانی، نادر، «دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی: پیوندها و

اهداف»، دوفصلنامه دانش سیاسی، ش 5، 1386.

[2] ابراهیمی فر، عبدالعلی، «بررسی علل واگرایی در منطقه خلیج فارس»، مجله سیاست خارجی، س

12، ش 2، تابستان 1387.

[3] احمدی، حمید، «آینده جنبش‌های اسلامی در خاورمیانه: طرح یک چارچوب نظری»، مطالعات خاورمیانه، س 5، ش 2 و 3، تابستان و پاییز 1377.

[4] احمدی، حمید، روابط فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و همسایگان؛ مطالعه موردی: ترکیه، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، 1336.

[5] احمدی، کوروش، «سازمان کنفرانس اسلامی در شرایط جدید بین‌المللی»، مجله سیاست خارجی، س 11، ش 3، پاییز 1376.

[6] اسپوزیتو، جان. ال، انقلاب اسلامی ایران و بازتاب جهانی آن، ترجمه محسن مدیر شانه چی، تهران، مرکز بازشناسی اسلام و ایران، 1383.

[7] اسمیت، فیلیپ، درآمدی بر نظریه فرهنگی، ترجمه حسن پویان، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، 1383.

[8] ارجینی، حسین، استعمار فرانو، تهران، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، 1388.

[9] ازغندی، علیرضا، نظام بین‌الملل؛ بازدارندگی و همپایگی استراتژیک، تهران، نشر قومس، 1371.

[10] ادواردز، ب. م.، سیاست و حکومت در خاورمیانه، ترجمه رسول افضلی، تهران، بشیر علم و ادب، 1382.

[11] الهی، همایون، امپریالیسم و عقب ماندگی، تهران، اندیشه، 1367.

[12] الهی، همایون، شناخت ماهیت و عملکرد امپریالیسم، تهران، قومس، 1383.

[13] الیوت، تی. اس.، درباره فرهنگ، ترجمه حمید شاهرخ، تهران، نشر مرکز، 1381.

[14] امام خمینی، روح الله، صحیفه امام، 22 ج، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی، 1379.

[15] ایوانز، گراهام و نونام، جفری، فرهنگ روابط بین‌الملل، ترجمه حمیرا مشیرزاده و حسین شریفی، تهران، نشر میزان، 1381.

[16] ابشیری، حسین، نظریه‌های فرهنگی در قرن بیستم، تهران، موسسه فرهنگی آینده پویان،

1379.

- [17] بشیریه، حسین، *جامعه‌شناسی سیاسی*، تهران، نشر نی،
- [18] بیلینگتون، روزاموند، *فرهنگ و جامعه: جامعه‌شناسی فرهنگ*، ترجمه فریبا عزیدفتری، تهران، نشر قطره، 1380.
- [19] پزشکی، محمد و دیگران، *انقلاب اسلامی؛ چرایی و چگونگی آن*، قم، نشر معارف، 1383.
- [20] توال، فرانسوا، *ژئوپولیتیک*، ترجمه کتایون باصر، چاپ دوم، تهران، ویستار، 1384.
- [21] چلبی، مسعود، *جامعه‌شناسی نظم*، تهران، نشرنی، 1375.
- [22] گلشن پژوه، محمودرضا، «*آسیب‌شناسی منابع و ابزارهای قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران*»، مجموعه مقالات دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک، 1389.
- [23] گلمحمدی، احمد، *جهانی‌شدن: فرهنگ و هویت*، تهران، نشرنی، 1381.
- [24] گودرزی، علی محمد، *اقتدار ملی در کلام رهبر معظم انقلاب اسلامی*، تهران، معاونت فرهنگی و تبلیغ ستاد کل نیروهای مسلح، 1380.
- [25] دهشیری، محمدرضا، *بازتاب مفهومی و نظری انقلاب اسلامی در روابط بین‌الملل*، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، 1390.
- [26] دهشیری، محمدرضا، *دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، 1393.
- [27] دهشیری، محمدرضا و دهقانی، سیدجلال و سرخیل، بهنام، *جایگاه تکافل و رفتارهای حمایت‌گراانه در دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، موسسه فرهنگی، هنری و انتشارات بین‌المللی الهدی، 1391.
- [28] محمدی، منوچهر، *آینده نظام بین‌الملل و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، وزارت امور خارجه، 1386.
- [29] محمدی، منوچهر، *انقلاب اسلامی، زمینه‌ها و پیامدها*، قم، نشر معارف، 1390.
- [30] محمدی، منوچهر، *اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، امیرکبیر، 1366.
- [31] محمدی، منوچهر، *انقلاب اسلامی در مقایسه با انقلاب‌های فرانسه و روسیه*، قم، نشر معارف،

1382.

- [32] محمدی، منوچهر، *بازتاب جهانی انقلاب اسلامی*، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، 1390.
- [33] محمدی، منوچهر، *سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، اصول و مسایل، تهران، دادگستر، 1380.
- [34] محمدی، منوچهر، *مدیریت بحران در جمهوری اسلامی ایران (بحران های سیاست - اجتماعی)*، تهران، نشر معارف، 1394.
- [35] محمدی فر، حشمت، *راهبردهای دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با نظام سلطه*، تهران، دانشگاه جامع امام حسین β ، 1392.
- [36] نای، جوزف، *قدرت نرم و ابزارهای موفقیت در سیاست بین الملل*، ترجمه سید محمد روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران، دانشگاه امام صادق β ، 1387.
- [37] نای، جوزف، *«قدرت نرم»*، ترجمه محمود عسگری، فصلنامه راهبرد دفاعی، س 2، ش 6، زمستان 1383.
- [38] توسلی، غلامعباس، *نظریه های جامعه شناسی*، تهران، انتشارات سمت، 1383.
- [39] جعفری، محمدتقی، *فرهنگ پیرو؛ فرهنگ پیشرو*، تهران، انتشارات علامه، 1377.
- [40] حاجبانی، ابراهیم و ایرانشاهی، حامد، *درآمدی بر دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران، 1393.
- [41] حق پناه، جعفر و دیگران، *قدرت نرم ایران در آسیای مرکزی و قفقاز*، تهران، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران، 1393.
- [42] حقیقی، رضا، *فرهنگ و دیپلماسی*، تهران، انتشارات المهدی، 1386.
- [43] جعفری ارجمند، محمدجواد و اسماعیلی، مرتضی، *«جایگاه دیپلماسی عمومی در روابط ایران و کشورهای فارسی زبان»*، فصلنامه سیاست مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش 3، 1391.
- [44] رفیع پور، فرامرز، *آنانومی جامعه*، تهران، شرکت سهامی انتشار، 1378.

- [45] رضایی، علی اکبر، *ارائه مدل عملیاتی تبیین مولفه‌های تاثیرگذاری فرهنگی کشور بر ابعاد گوناگون سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، 1382.
- [46] صالحی امیری، سیدرضا، *مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی*، تهران، ققنوس، 1386.
- [47] سجادپور، سیدمحمدکاظم، *سیاست خارجی ایران*، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، 1381.
- [48] سریع القلم، محمود، *سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران؛ بازبینی نظری و پارادایم ائتلاف*، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک، 1379.
- [49] سریع القلم، محمود، *ایران و جهانی شدن*، تهران، انتشارات مرکز تحقیقات استراتژیک، 1384.
- [50] سلیمی، حسین، *فرهنگ گرایی، جهانی شدن و حقوق بشر*، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، 1379.
- [51] سنایی، مهدی، *روابط ایران و آسیای مرکزی*، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، 1390.
- [52] سیدآبادی، ملوک، *بررسی تطبیقی عملکرد فرهنگی دو دوره ریاست جمهوری هاشمی و خاتمی*، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، 1384.
- [53] شاه حسینی، محمدعلی، *بررسی اثربخشی رشته‌های تحصیلی رازنسان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بر مدیریت آنان در کشورهای آفریقایی (82 - 73) و ارائه الگوی مناسب برای آینده*، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، 1383.
- [54] گل محمدی، احمد، *جهانی شدن؛ فرهنگ و هویت*، تهران، نشر نی، 1381.
- [55] لر، مریم، *بررسی علل عدم موفقیت فعالیت فرهنگی بین‌المللی در سازمانهای دولتی موازی*، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، 1382.
- [56] معینی، جهانگیر، *نظریه و فرهنگ*، تهران، مرکز مطالعات بین‌المللی، 1387.
- [57] پیرو، آلن، *فرهنگ علوم اجتماعی*، باقر روحانی، تهران، کیهان، 1371.
- [58] روح الامینی، محمود، *زمینه فرهنگ شناسی*، تهران، عطار، 1368.

- [59] کاظمی، سید علی اصغر، روش و بیش در سیاست، تهران، وزارت امور خارجه، 1374.
- [60] صالحی امیری، سیدرضا و سپهرنیا، رزیتا، *الگوی ارتقا سرمایه فرهنگی در ایران*، تهران، ققنوس، 1394.
- [61] ریتز، ج.، *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، ترجمه غروی زاد، تهران، جهاد دانشگاهی، 1371.
- [62] اسمیت، فیلیپ، *درآمدی بر نظریه‌های فرهنگی*، حسن پویان، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، 1381.
- [63] نقیب زاده، احمد، *تاثیر فرهنگ بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، 1381.
- [64] 1383.
- [65] صالحی امیری، سید رضا و محمدی، سعید، *دیپلماسی فرهنگی*، تهران، ققنوس، 1389.
- [66] فولر، گراهام، قبله عالم؛ *ژئوپولیتیک ایران*، ترجمه عباس مخبر، تهران، نشر مرکز، 1373.
- [67] والرشتاین، ایمانوئل، *سیاست و فرهنگ در نظام متحول جهانی (ژئوپولیتیک و ژئوکالچر)*، ترجمه پیروز ایزدی، تهران، نشرنی، 1377.
- [68] نگهداری، بابک، *سیاست فرهنگی کشورهای جهان*، تهران، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1382.
- [69] نقیب زاده، احمد، *تاثیر فرهنگ بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، 1381.
- [70] هادیان، ناصر، *«سازه‌انگاری از روابط بین‌الملل تا سیاست خارجی»*، فصلنامه سیاست خارجی، س 17، ش 4، زمستان 1382.
- [71] هانتینگتون، ساموئل و هریسون، لارنس، *اهمیت فرهنگ*، ترجمه انجمن توسعه و مدیریت ایران، تهران، انتشارات امیرکبیر، 1383.
- [72] هومن، حیدرعلی، *پایه‌های پژوهش در علوم رفتاری*، تهران، پارسا، 1366.
- [73] یوسفی، قدرت‌الله، *راهبردهای فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی با رویکردی بر محصولات فرهنگی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در جمهوری تاجیکستان*، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، 1381.

- [74] Alderighi, M., and Lorenzini, E., "*cultural goods, cultivation of taste, satisfaction and increasing marginal utility during vacations*", Journal of cultural Economics, 2011.
- [75] Aschaffenburg, K., and Maas, I., "*Cultural and educational Careers: The Dynamics of Social Reproduction*", American Sociological Review, 62(4), 1997.
- [76] Clarke, P., and Eastgate, A., '*Cultural capital, Life Course Perspectives and Western Front Battlefield tours*', Journal of tourism and Cultural Change, 9, 2011.
- [77] Fernandes, L., "*Nationalizing, the Global: Media images, cultural politics and the middle class in India*", *Media*', Culture and Society, 22(5), 2000.
- [78] Ocak, Ahmet Yashar, *The Babai Uprising: The Historical Background of Alevism or the Establishment of Turkish-Islamic Heterodoxy in Anatolia*, Istanbul, Dergah Yayinlari.
- [79] Kramer, Martin, *Intruduction in Shiism, Resistance and Revolution*, london, west view Press, 1987.
- [80] Peter, Andrew, *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*, Istanbul, Ant Yayinlari, 1992.

